

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻՒՄՑ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՄԵՐԱՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ ԸԱՐԱԹ 18 ՅՈՒՆԻՍԻՐ 1869

ԹԻՒ 849

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՄԵՐԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ 18 ՅՈՒՆԻՍԻՐ

Փարիզի դեսպանաժողովը իւր դործը յաջողութեամբ կատարեց և անոր մասնակից եղող մեծ տէրութեանց լիակատար երեսփոխանները յիշեալ ժողովոյն որոշումը ստորագրեցին, բայց ի նշանակաւոր երեսփոխաններն. որ ինչպէս յայտնի է՝ մասնակից չեղաւ այս դեսպանական խորհրդակցութիւնը, պահանջելով որ օսմանեան տէրութեան երեսփոխանին հետ հաւասար իրաւունք ունենայ ժողովոյն մէջ։ Այս պահանջը անհաւանդուելի անարդարութիւն մատուցանելու հիշեալական դատարանի պահանջմանը, հինգ նիստով ամեն բան քննելէ և խորհրդակցելէ ետեւ իւր որոշումը հրատարակեց. որով օսմանեան տէրութեան առ հիշեալական կառավարութիւնը յաջողութեամբ վերջնադրոյն առջի երեք պայմանաց օրինաւորութիւնը և արդարութիւնը կատարելագոյն կընդունի։ Չորրորդ պայմանին դործադրութեան պահանջումը հարկաւոր չհամարիր, վասնզի հիշեալական կառավարութիւնը արդէն այս խնդիրը դատաստանական հասարակ ատենաց ներքեւ դրած է կրօնէ։ Հինգերորդ պայմանին զաւրով դեսպանաժողովը կը հաստատէ թէ լոկալայն պարունակուած է առջի երեք պայմանաց մէջ։

Վեսպանաժողովոյն այս որոշումը արդէն յաջողութեամբ ի կատարի եկաւ։ Այս և յիշեալէն իւր մեծ տէրութեանց բարեկամական որոշումը ընդունեցաւ և նշանակաւոր կառավարութեանը տասը օր պայմանաժամարանեցաւ որ իւր կամքը յայտնէ։ Թէպէտեւ հասարակօրէն կը յուսացուի թէ լոկալայն դատարանի պատի շնորհիւ և իւր շնորհիւ իրմէ բայց միայն ազգաց իրաւունց օրինաց համեմատ կարգադրել իւր ընթացքը, այսու ամենայնիւ հասարակաց յոյսը հիմնաւոր պիտի ըլլայ արդեօք, նշանակաւոր պատի ընդունել կամ ոչ՝ իւր օրինակ որոշումը, բոլոր խնդիրը այս կէտին վերայ կը կայանայ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՄԵՐԱՐԻ

Անտառիկ Պաղպաղիկի Հայոց Անտառաւորներն հարցաքննութեան եկարպիւրը, զոր Աշխարհայն կախ ընթացք բռնով խոստացեալ էինք հրատարակել։

Երեքտասաներորդ հարցաքննութիւն Մանուկ և Յարութիւնեան Անտառաւորներն պատուհանաւ յաւոր իւր բաժնի ի քանակ հարցաքննութիւն 1868 յընդարձակ արաշի տան միջ կառավարչացն ուսումնարանի, սկսեալ յիւրիորդ ժամէն զինչ հասարակ աւուր, և աւարտեալ յիւրիւրորդ ժամ երեկոյնի ի ներկայութեան զօգրչի համայն Հայ բնակչաց քաղաքի (Բատաւի) տիկնայ և սրբոնայ, և սրբակրօն վիճակաւորի և կեդեցոյ մերոյ։

Այս ժամ թիւ աշակերտացն է քան և մի, որոց ութը տասն տղայք են ի հասակի չորեքտասան ամաց մինչև տասն, և երեք մանր աղջկանք։ Անտառի հայերէն, Հայ ընդերքէն և Անդրկերքէն, և մի կամ երկուքն սկսեալ են Պաղպաղիկի և Յարութիւնի, այսինքն ի հայերէն զգուրութեան բաւական համարի ուսուցանել նոցա զգուրութեան, զքրտակաւորութեան, զընթերցումն և գրեթէ լատինութեան Հայ գրոց, զհարադրութեան և զայլ ըստ սոցին կարգի։ Իսկ զվարժանութեան, զաշխարհագրութեան և զայլ գիտութիւնս խնայական, ուսանին նոքա Արտապական լեզուաց. նոյն զի անտի է յաւա զտանել ըզհամալցել հիշեալական վարժիպի աղջկոյն, երկրորդ անգամ, զի ուսեալ նոցա զայնս ի միւս և եթ լեզուի՝ բաւականացին առ ամենայն պիտոյս։ Բայց թէպէտեւ այսպէս սակաւագոյն մասն միայն հրահան

ի տեղեկութիւն մը ընթերցողաց արժան կը համարուի յառաջ բերել այստեղ օսմանեան վերջնադրոյն հինգ պայմանները՝ որոնք վերը յիշեալ են։ 1. Անմիջապէս յորեւ կամաւորաց խմբերը՝ որոնք անցեալները կազմուեցան հիշեալական թաղաւորութեան գանձաւոր կողմը և արդիւնէն որ նոր խմբեր չկազմուին։ 2. Ինքնօրէն, իրենց ի Բանէլէնիօն կողմած ծովասպառակ շողեանաւորն զհեքերը և զհեռուորական կարասիքը դուրս հանել, կամ հիշեալական նաւահանաւորաց մէջ չընդունել նոյն շողեանաւորը։ 3. Անտառիւն առ կրեապի դադար կանայն ոչ միայն իրենց հայրենիքը վերադառնալու այլև գործունեայ կերպիւ օլնութիւն և պաշտպանութիւն շնորհել անոնց։ 4. Օրինաց համեմատ պատժել զանցաւորները՝ որոնք օսմանեան զինուորականաց և հպատակաց զէմ յարձակեցան և այս չարագործութեանց զս հեղինակուեցան ընտանեաց դրամական օրինաւոր հատուցումը ընել։ 5. Հետ այս սորիկ այնպիսի ընթացք մի բռնել, որ համեմատ ըլլայ դաշնագրութեանց և ազգայ իրաւունց։

Անդրոյ, Վաղդիկ և Աւարիկ զրեթ բոլոր օրադիրները զարմանալի համամտութեամբ մի իւրմէ իրաւունքը կը ճանաչեն և կը պաշտպանեն ու հիշեալական կառավարութեան ապօրինաւոր և յանգուցն ընթացքը կը մեղադրեն։ Այս ընթացքը ինչպէս նաև կայսերական կառավարութեան երկայն, մտութիւնը և խոհական չափաւորութիւնը ըստ արժանւոյն և համաձայն նկարագրեալ են վստմափայլ Սպիտակ փաշային շրջաբերական նամակին մէջ՝ զոր ներկայ յօդուածոյս վերջը կը գտնեմք ի տեղեկութիւն մեր ընթերցողաց։

Վաղդիկ ազգային պատգաւորաց խորհրդանոցը ամսոյս 6-18ին եղողական հանգիսի բացուեցաւ։ Այս բարեպաշտ առթիւ Վաղդիկ կայսեր ըրած զհախօսութիւնը՝ ամեն անգամուս ըրածին պէս՝ խաղաղասիրական է։ Վաղդիկ կառավարութեան օտար տէրութեան հետ ունեցած յարաբերութիւն

ները սիրալիկ և բարեկամական են։ Փարիզի դեսպանաժողովը՝ որուն նպատակը Արեւելքի մէջ ծաղկելու մտաւոր պատերազմը խափանել է, մեծ նշանակութեան արժանի կարեւոր դործողութիւն մըն է։ Այսպէս այս խօսքերէ ետեւ՝ Վաղդիկ զինուորական ընդարձակ պատրաստութեանց լմընցած ըլլալով չեղով և զօրաբանակին ու ծովային զօրութեանց այժման հզօր բաղկացութիւնը յառաջ բերելով ըստեւ, թէ մեծ ուրախութիւն և սրտի կատարեալ հաճութիւն զգաց նոյն օրը, յորում իմացաւ թէ իւր տէրութիւնը պատրաստ ու կարող է ամեն պատահարաց դէմ դնել։ Այս կացութեան մէջ յաւելցուցուց կայսրը, իրենց համարձակապէս խաղաղութեան հաստատուն մնալը ուղիւ, վասնզի տիկնայութեան նշան մի չկայ մեր այս բազմաքին մէջ, ինչու որ պատրաստ եմք մեր հայրենեաց պատիւը ու անկախութիւնը պաշտպանել։

Այս զահախօսութիւնը՝ թէպէտեւ խաղաղասիրական, բայց Փարիզի պօրտային մէջ բարի ազդեցութիւն մի չկրցաւ պատճառել։ Վասնզի զինուորական պատրաստութիւնը, պատահարաց դէմ դնելու կարողութիւնը, հայրենեաց պատիւը ու անկախութիւնը պաշտպանելու պատրաստ ըլլալը, ասոնք ամենքը կենթադրեն անշուշտ թէ վատապաւոր դէպք մի կը սպասուի, թէ Վաղդիկ պատուոյն և անկախութեան հետ հասցնելու աշխատող տէրութիւն մի կայ, և այլն։ Ուրեմն ինչպէս կարելի է որ հասարակաց միտքը հանգստեան մնայ, մանաւանդ որ վաղուսան պատահարաց դէպքը՝ այսօրուս խաղաղասիրական ապահովութիւնները կրնան սուտ հանել։

Իրենց և Աւարիկ տէրութեանց մէջ եղած յարաբերութիւնները երթալով կը ընդհանան։ Այս եղանակը լրագրեք ոմանք զընդեցին թէ Իրենց կառավարութիւնը խնդրեք է Աւարիկայէն որ մօտիւ Վայսթ կոմսը իւր պաշտօնէն հրաժարեցնէ, եթէ կուզէ որ այս երկու տէրութեանց մէջ եղած բարեկամութիւնը հաստատուն մնայ։ Այսպիսի պահանջում մի՞ հաւատարմ և ստոյգ չեք երկր մեզ և շատե

Թուի թէ ի խոհական և հեռաւոր խորհրդով հաստատեալ լցեն նորա ի մեծ անհետ անհիշելի սպառ յերեսաց գրականութեանց աշխարհի գրուն և զգեղեցիկ լեզուն Հայաստանեայց, զգրոցն անեմ, ըստ նմանութեան արդեօք թշուառ ճակատագրի նորա ի շուր աղաւթ. քանզի եթէ չէ՝ այդ պղպեղ, գոնէ տպարան և դպրոց պարտական էին հաստատուն և հաւատարմ կալ յապահովութեան և յամբողջութեան նորա պայմանները գրաւոր լեզուին որ կարծեմք եթէ մի ի զլիսաւոր հարկին ձեռնաց ընծայեցուցանել զմեզ զոլ աղքատ քաղաքակիրթ բայց . . . ոչ և են հայրենիք որ կրն, չլինի և լեզուն որ ժամանակակից էր նորա . . . բանաւոր պատճառ իրաւի, յոր արժան է թեկն ածել ամենայն ազգասիրաց . . .

Չէ՞ք անտեղեկ զի մարթէ նոցա որք դնան ուխտիւ յայդ սովորութեան դարձում փաստ յառաջ բերել. (ից թէ վերջին իսկ ոչ ժողովրդայն) զի զիւրին է աշխարհաբար շարադրել քան գրաւոր) ի ջատագովութեան մշակութեան և կատարելութեան աշխարհիկ բարբառոյն. բայց ըստ իս միմիայն հուանելի և զովքին համարեք այն եթէ ամբողջին ձգտելն ի սահմանի և եթ հասարակ զրուցաբերութեանց, և հանդուրակ ընտանի նիւթոյ, առ ի կանոնաւոր և քրտակաւորան անհիշելի օրոտն լեզուն, բայց ոչ որպէս այժմ յոր անխտիր և ընդհանրական կարգաւ գրեց և տպելու զամենայն ինչ օսմական լեզուաւ սպասեալ իրք կործանման ի վերջն ամենապատուական լեզուի մերում, որ պոյծառ փայլի տոկաւին ի գրուածս հին մատենագրաց Հայոց երանեալ յիշատակ. իսկ ոչ ինչ նուազ նորոց ոմանց բաղմնալիստ հարցն Վեհեկոյ, զորոց սրանցին անշուղակուն և կարեւոր արարս ծառայութեանց գրական

գութեանց Հայ մանկուոյն պահանջի յազգային լեզուէն. յուս մեծ է նկատել զի և յայդ սովորել ինչորի, որչափ կարողան և նեղին ազգային պարօք առ ի չզոյն յարմարաւոր և յոյժ հարկաւոր դրոց յարմար անեմ յոճ և ի բան և յիմաստ իւրեանց, եթէ նոր համբալոց և եթէ զարգացեալ ինչ մտաց յառաջագնաց աշակերտաց։ Յիշեալն ևս զգալի է պակասութիւնն սաստիկապէս, առաւել ևս վարժապետաց որք ճիշդ ի տառապանս են բաղում անգամ առ այն պակասութեանց։ Այլ է գոն ևս քանի մի հին և նոր մատենագրութիւնը հայկական զորս մարթէ տակաւին ի կիր առնուի ի դպրոցի, այնքան սակաւք են և թանկագին, մանաւանդ յաղիւ տպարանէ Վեհեկոյ, մինչ ոչ բաւական լինել նոցա վասն ամենայն դպրոցաց և ոչ ամենայն դպրոցաց բաւական լինել թանկագին արժէքի նոցին։

Արդարեւ ողբալի է յոյժ, աստուցութեան անհաւատալի յայտնի լուսաւոր դարու, այս պարագայ թեւութեանց կարի հատարակ ոյլ պիտանի գրականութեան յազգ միւրայն ինչ ամենայն գրադարանք քաղաքակիրթ ազգաց մատուցեն քեզ զհազարաւոր հատորս այդպիսի աշխատասիրութեանց, որք համայն ըստ ճիշդ պատշաճի և կանոնի յորինեալք, զիւրուոյց և զիւրուսանելի և ի դէպ զեղեցիկ ամենայն համբալոց։

Իսկ և ի նորանոր հրատարակութեանց ինչ ինչ զգուրական մատենից՝ զորս տեսաք ի մօտաց, չգտանեմք միմիայնութիւն, առ այն՝ զի ամենեքին զրեւել են յաշխարհիկ լեզու, որ այս երկի լինել այժմու հաստատեալ կարգ և տարալ (la mode) ամենայն մատենագրութեանց ազգայնոց իրողանցն, զուտի սպասեմք հանդիպել ամենայն ազգային յառաջադիմութեանց։ Բայց

երեցած միջոցը՝ որով կը կարծեն թէ իրենց փափաքած նպատակը ձեռք պիտի բերուի , ամենին չեւրեւի մեղոր կարող ըլլայ գործնական արդիւնք մի յառաջ բերել : Ինչպէս որ արդէն փութացայ հեռագրով ծանուցանել ձեզ , անկարելի է որ դեռ պահաժողովը մը սկզբունքը ընդունիմք , առանց նախապէս դիտարկել անոր խորհրդակցութեանց կէտերը : Միեւնոյն ժամանակի մէջ յայտնեցինք , թէ չեւրեւր արմեններն զիջում մի ընել 'ի մասին հինգ պայմանաց'՝ զորս առաջարկած եմք Յունաստանի : Եւ որոնք այնպիսի ճշգրտութեամբ հաշիւ եղած են , որ հարկաւոր եղածին ամենէն փոքրիկ մասը կը ընենր կայացընէ՝ որպէսզի մեր յարաբերութիւնները Յունաստանի հետ՝ հասարակաց իրաւացի համաձայն ըլլան և մեզի դէմ եղած անիրաւ ու անկանոն թըշնամութիւնը դադրի : Իսկ եթէ ըստ այսմասին աւմենէն փոքր զիջում մի ըլլայ , ըսել է որ Լեւոնտայ լռելեայն իշխանութիւն կուտայ այս թշնամական գործոց շարունակութեանը : Մեր առաջարկած հինգ պայմանները այնչափ օրինաւոր են և այնպիսի ընդհանուր կերպիւ ընդունուած են ամեն ազգաց իրաւուն հետ ունեցած յարաբերութեանց մէջ , որ անոնց ընդունելութիւնը ամենին փնտս մի չկրնար պատահուել Յունաստանի արժանաւորութեանը և անոր օրինաւոր օգտիցը :

Ըսեց յայտնաւէ , մեր լիակատար իշխանութիւն ունեցող երեսփոխանը՝ որ և է պարագայի մը մէջ , չկրնար իւր ներկայութեամբը վաւերացնել այն ամեն քննութիւնները և որոշումները , որոնք վէճի ներքեւ եղած խնդիրէն հետեւողով պիտի տարածուին Վիւրիտի վերայ կամ կայսերութեան երկրային ու վարչական ուրիշ որ և է խնդրոյ մի վերայ : Կը յայտնաւէ թէ այս նկատմամբ ըրած մեր ազգաբարձրութեանցը ծանր ուշադրութիւն պիտի մատուցուի : Ուստի հրաման կուտամ ձեզ որ ներկայ նամակս հաղորդէք և անոր մէկ օրինակն ևս յանձնէք արտաքին գործոց վսե . պաշտօնէին (այս ինչ տէրութեան) , նմանապէս զօրինակն վերադիւրեւ հերթողական յօդուածոյն մերոյ առ պատասխան հելլենական կառավարութե :

(Մտորագրեալ :) ՍԱՎԵԼԵՅ

ԱՅԳԱՅԻՆ

Կոստանդնուպոլսէն հասած ազգային լուրերը տխուր և ցաւալի են . երկարատեւութիւնը երթալով կը ծանրանայ , Պատրիարքարանը կամ լաւ ևս է ըսել ազգային Վարչութիւնը բնականապէս կարող չէ ժողովրդեան երկարատեւեալ ամեն կուսակցութիւնները գոհ ընել : Որոյ ամենուն նպատակը թէպէտեւ բարի է , և ազգին բարոյական , մոռութեական և ներթական յառաջդիւր :

Կորնելորացոյն խնդիր՝ որ և կազմիցի մեծագոյն առթիւ բերկրանաց և բաւականութեան առ ամենայն ծնողս և ամենայն որ սր կրիչ 'ի սրտի զօղուս բարօրութեան և յառաջդիւրութեան այսմիկ ազգային հաստատութեանը , է՝ գիտակ լինել զիրողութենէն . որպէս ահա յառաջիկայ օրինակիս , զի պատասխանատու վտահու թիւն պաշտաման վարժարանութեան աւանդեալ ինչ 'ի ձեռս այնպիսի սրանց , որոց բարոյական բարոյք եւ բոշխաւորեն դաստիարակութիւն և զհաստատութիւն այլմ վտահութեան . որք ոչ հային յարհաստ ուսուցչութեան պաշտօնական սոսկ աշօր , այլ նկատեն 'ի նազիկահոյն՝ զպնդուածոց նպատակ , որում եղէն անձնանուէր : . . . : Եւ զայս պատկեր բարոյցի արդարացայց տալ ձեզ պարտնոյք :

«Յունացմանէ ծաղի բարեկրթութիւն (education) և դարեկրթութեանէ կախին ամենայն կատարելութիւնը աշխարհի բարոյական , մտաւոր և գիտական . ամենայն լուսաւորութիւնը և քաղաքակրթութիւնը՝ որք դարձաւորն զմարդ : Վաճառ ուրեմն ընտրեցիք ձեզ զազնիւ մասն ծառայելու 'ի վիճակի մարդկային օգտից : Պատկերցին ճղանք ձեր լի յաջողութեամբ . և տայց Տէր զի կեցցիք միշտ քաջատու և կորովի : որով ըստանձնեալ ձեր զօրութիւն և աշխոյժ , մարթնալիք հասնալազորեալ և արդիւնաւորել զմտաւոր և զհամբերութեամբ վստասիւս ձեր այնու խնամով , զգաստութեամբ և յօժարակամ սրտիւ , որպէս զուարճանալով վիպիչ 'ի ձեզ կատարել միշտ , և որ այնքան հաճոյական և խընդարար է մանկանց նշանակել յոստոյցիս իրեանց , որպէս և ծնողաց իրազէտ լինել զայնման : »

մտիւնաւոր կընայի , սակայն իւրաքանչիւր կուսակցութիւն մէկմէկ շարիչ յատկացուցած է իրեն , և կուզէ որ բոլոր ազգը անոր մէջ մտնէ , առանց ծանրապէս խորհելու թէ ժամանակը հասած է արդեօր նոյն շարիչին հետեւելու , կամ թէ ցոյց տրուած ամեն ճանապարհները երանելի են թէ անել : Այս կուսակցութիւնները՝ որոց զխառնորութիւնը ինչպէս ըսինք՝ ազգին օգնուող կարծուած է , կրօնական բարեկարգութեանց ևս ձեռք դարձնել կուզին . օրինակի համար՝ ոմանք կրօնափառին որ ազգը օրվաօրս եկեղեցոյն հետ միաբանի , ուրիշները կուզեն 'որ կաթոլիկ եկեղեցոյն հետ միաբանի , մէկ մասն ալ անգլիկական կամ բողոքական եկեղեցիին հետ միաբանելն կըստատէ ազգային նիւթական և բարոյական զարգացումը : Հարկ չէ զրուցել թէ պահանջող կան հօգի կուսակցութիւն մի ևս կայ , որ Կ . Պօլսի Հայ ժողովրդեան և կղերականաց իրաւ մեծագոյն մասնն բաղկացեալ է . որ Հայաստանեայց ուղղափառ Ս . Եկեղեցոյն ծոցը մնալ կրօնափառի և անոր մէջ միայն կը տեսնէ ազգին ապագայ յառաջդիւրութիւնը : զոր խոհմութեամբ և ազգափառութեամբ կը ջանայ առաջնորդել ըստ ներկայ այժմեան դժուար սրբազայնց :

Ահաւորիկ Կ . Պօլսի մէջ տեղի ունեցած ազգային ցուալի երկարատեւութեան համառոտութիւնը . որ մօտեւ խոտկոյցից ցոյցերով պատճառ տուալ յիշեալ մայրաքաղաքին քանի մը եկեղեցեաց մէջ . որ Ս . պատարազի մատուցան ժամանակ ժողովրդեան մէկ մասը սրբազան Պատրիարքին անունը չյիշուելու համար ազգականի հանց և Աստուծոյ առաջարկ յարգութիւնը թեթեւաբար ոտքի տակ առաւ : Բարեկարգաբար խոհմ և բարեկարգ ժողովուրդը իւր գործունեաց և խաղաղասէր ընթացքով խոտկութիւնը շուտով հանդարտեցուց և ժամադրութիւնները շարունակեցան :

Օսմանեան կայսերական կառավարութիւնը՝ որ չկրնար անտարբեր մնալ հրապարակական այսպիսի խոտկութեանց և անկարգութեանց առջև , անոնց գրգռել և պատճառ կարծուած քանի մը անձինք խնայեալ ոտքի կանուխեան առջև բերել տուաւ , և ակայն շուտով արձակեց զանոնք՝ անոնց վերայ յանցանք մի չգտնելով : Զիտ այնորիկ Բարձրագոյն Վարչապետը ազգին զվաւարաց հետ խորհրդակցելով և իւր սնդորական մարդասիրութեամբ ուղեւով ազգին այժմեան տխուր վիճակը բարեկարգել և խոտկոյցի միտքերը հանդարտեցնել , արժան համարեցու ազգային նոր Վարչութիւն մի կազմել տալ . որուն եկեղեցական և աշխարհական անդամաց ցուցակը յուղարկեց 'ի Պատրիարքարանն յատուկ պատուէրադրով , յորում հրաման կուտայ որ ազգային Վարչութեան խառն ժողովը նոյն անգամներէն կազմուի , և հոգ տանի հասարակութեան դժգոհութեան պատճառները լմանալ , ստանձնելը և խոտկոյցները ազգովին զգաստեցնել , որպէսզի ինքը չպարտաւորի իրաւ միջոցներ բանեցնել անոնց դէմ , հասարակաց հանգարտութիւնը անվնաս պահելու համար :

Ահաւորիկ Բարձրագոյն Վարչապետը ազգային խառն ժողովն անգամ ընտրուած արժաւ անձանց անունները : Գերատաւութեւ տեալք Արիստակէս եպիսկոպոս (Խալիլատրի քարոզիչ) , Երսէս եպիսկոպոս (Խաղաղի քարոզիչ) , Խորէն եպիսկոպոս (Պէշկիւմաշի քարոզիչ) . և մեծարգոյ տեալք Աւարէլ Սիսակ Էփէնտի (վառօղապետ Տատեան Յօսանէն) — Պէշկիւմաշի , Պետութեան խորհրդոյն անդամ Օսման Գրիգոր Էփէնտի , Թիֆլիսի երրորդ ատենին նախագահ Սուրենեան Յօսանէն Էփէնտի , Պաշտօնական Գեորգ Էփէնտի , Երազու Էփէնտի , Մաքսուտեան Սիմօն Էփէնտի , Երազու Էփէնտի , Վարչապետի Էփէնտի , Վարչապետի Էփէնտի , Սիւրբ Էփէնտի , Տօրթօր Քեաթիկեան Էփէնտի , Մանիկեան Մանուկ Էփէնտի :

Այս խառն ժողովն մէջ , որ արդէն հաստատուած է ըստ բարձրագոյն հրամանի , ամեն կուսակցութեանց երեսփոխանները կը գտնուին , որոնք ապագայ խոհմ և բանիւրուն անձինք են . հետեւաբար սիրելի մեզ յուսալ թէ ժողովրդեան բազմաթիւ կարելի եղածին շափ 'ի գործ դնելով , պիտի յաջողին դժգոհութիւնը անհետընել և բարեկարգութիւնը հաստատել :

Ինչպէս յայտնի է , Բարձրագոյն Վարչապետը ժամանակ մը 'ի վեր ազգային Վարչութեան և գործոց խախուռ վիճակը տեսնելով , պարտաւորեցաւ ինքը ընտրել և կարգել խառն ժողովոյ անդամները : Միեւնոյն մարդասիրական նպատակաւ՝ սրբազան Պատրիարքին իւր պաշտօնին մէջ մնալը կամ չմնալը՝ կայսերական կառավարութեան հրամանէն կախում ունի , և այս պատճառաւ

Նորին Սրբազանութիւնը՝ որ իւր հրաժարականը բաւական ժամանակէ 'ի վեր մատուցած է Բարձրագոյն Վարչապետ իւր աթոռէն ինչեւ առանց հրամանի կայսերական կառավարութեան :

Այս տեսութեամբ , որ անձնատեղի համարաւորութիւն մը կերելի մեզ , օրինաւոր չէմք կրնար գտնել ժողովրդեան մէկ մասին գանդատը թէ Ս . Պատրիարքը ինչո՞ւ իւր աթոռէն չքաշուի : Այս գանդատը՝ օրինաւոր աղերսազրով մի խոնարհաբար Բարձրագոյն Վարչապետուց ցանկելու է . որ պատարտաւ միշտ իւր հպատակ աղբայ իրաւացի պահանջմանցը ունենցողութիւն մատուցանել :

Մասին օրագրին գրուցածին նայելով , ըսողները գտնուել են թէ այս աղմուկներուն պատճառը գերաւ հասան—Չալալեանց բարձր Ս . արքեպիսկոպոսին ներկայութիւնն է . որուն կուսակցները կուզեն եղեր այժմեան Պատրիարքը հրաժարեցնելով՝ Պատրիարքական աթոռ անոր յանձնել : Զիչեալ պատուական օրաւորը ոչ միայն անհիմն այլ և ծածղելի կը համարի այս կարծիքը : Եւ կարելի իրաւամբ . քանզի նախ՝ Բարձրագոյն Վարչապետը քաղաքականութեանը և պայմանացը դէմ է . երկրորդ՝ Նորին Սրբազանութեան պաշտօնը բոլորովին հոգեւոր է և ազգային աշխարհական գործոց հետ վերաբերութիւն չունի ամենին և չկրնար ունենալ Վիճակ միայն սրբաշնորհաբար Քահանայապետը կաթողիկոսական Պոփանորդ մի յուղարկելով 'ի Կ . Պօլսի Թուրքաստանի մէջ գտնուած Հայոց կրօնական բարեկարգութեանը և հոգեւոր պիտոյցը վերայ 'ի մօտոյ և ըստ արժանայն հոգ տանել և հաշիւել : Կը ըսենք թէ Ն . Վիճակաւորութիւնը միտք ունի կաթողիկոսական Պոփանորդ մի ևս յուղարկել կամ կարգել 'ի Հնդկաստան . ուր ամենաթաղաքաբար՝ ինչպէս 'ի Թուրքաստան , Հայաստանեայց մայր եկեղեցոյն ուղղափառ սուրբ կրօնը երթալով կը տիրանայ , Հայ ժողովրդեան բարեկարգութեանը և վաղեմի ջերմեանդութիւնը կը նուազի և կիկեղեցական անկարգութիւնները ամենացաւալի կերպիւ կուսկնան : Այս անկարգութիւններէ Հնդկաստանի Հայ ժողովրդը զայն կաշկերկով անգլիական եկեղեցոյն ծոցը մտնելու միտում մի կը ցուցնէ և արդէն շատերը նոյն եկեղեցին կը յաճախեն : Աւտի վեհապետը կաթողիկոսը կարծեմք թէ նուիրական սլարաք մի կատարած պիտի ըլլայ և հոգեւորապէս պիտի միոյնարէ դարեւաշտ ժողովուրդը , եթէ չյապարի իւր փրկաւէտ դիտաւորութիւնը 'ի գործ դնել , Պոփանորդ մի յուղարկելով 'ի մեծն Հնդկաստան :

Մեր եկեղեցական անկարգութեանց զլիւսաւոր պատճառաց մէկն ալ՝ եթէ չեմք սխալի , տպեալ կանոնգիրքի մը պակսութիւնն է : Այս պակսութիւնը լեցնելու ազգասիրական նպատակաւ , Վալիաթայի գերա . Տէր Զօհանէս Խաչիկեան Խաչալիք աւագ քահանայն , որուն կրօնական հիմնաւոր տեղեկութիւնները և գիտնականութիւնը յայտնի է ամենուն՝ մեր սուրբ Հայրապետաց կանոնգիրքը յաւելումը և յապաւմամբ խմբագրել և մեծ աշխատութեամբ յարմարացուցել է դարուս պիտոյցը՝ կարելի եղածին չափ , առանց կրօնական եպիսկոպոսական կանոնաց դպչելու :

Այս պատուական կանոնագիրքը՝ զոր յիշեալաւ ժանապա . աւագ քահանայն կը փափաքի իւր ծախիւքը 'ի լոյս ընծայել տպագրութեամբ , մօտեւս ընկալաք 'ի Վալիաթայէ , և մեզ տրուած աղբաբարութեանը համեմատ փութացաք յուղարկել 'ի Ս . Եւջմիածին . որպէսզի վեհապետը սրբաշնորհաբար կաթողիկոսին և Ս . Սիմօնին սրբազրուութեամբ և պաշտօնական հաւանութեամբը վաւերանալէ ետեւ , տըպագրուի Իդմիր 'ի Կ . Պօլսի կամուր որ արժան է :

Կ . Պօլսէն հասած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն թէ ազգային խոտկութիւնը և անիշխանութիւնը դժբաղդաբար կը շարունակուին և կը ծանրանան . և անոնց առաջը առնելու համար նորահաս տառ խառն ժողովոյն ազգասիրական յայտարարութիւնները և յորդորները արդէնք մի չեն ունեցեր 'ի ինչպէս կը տեսնուի հետեւեալ տեղեկութիւններէն , զորս Մատթա լրագրէն կը քաղեմք :

«Ինչպէս մէկ կողմանէ կը փափաքեն որ խառն ժողով , ինչպէս որ ինք ալ յայտարարութիւն ըրաւ , ազգին օրինաւոր բաղձանաց կատարումը փութայնէ , միւս կողմանէ չենք կրնար քանի մը եկեղեցիներու մէջ պատահած խոտկոյցից ցոյցերուն վրայ չցաւիլ : Ողբալի որ գիտենք թէ ժողովուրդն իրաւացի դանդաղատներ և դժգոհութեան պատճառներ ունի , միայն

